

Etica în psihologie

Adrian ANGHEL

Universitatea Româno-Americană, București, România

Abstract

În cadrul acestei lucrări, tema abordată este etica în domeniul profesional al psihologiei. Se vor pune în lumină aspecte teoretice și practice care ilustrează conceptele de etică și psihologie în același context. Vor fi discutate, de asemenea, principalele dileme sociale cu care se confruntă domeniul propus spre analiză și soluții posibile pentru remedierea acestora. La sfârșitul acestei lucrări vor fi extrase concluziile și vor fi indicate noi direcții de studiu care să transcendă limitele actualei cercetări.

Cuvinte cheie: etică, psihologie, filosofie

Introducere

Tema abordată în această lucrare este etica în domeniul psihologiei. Acest subiect este unul de o importanță majoră în noul context global în care, „distanțarea socială”, impusă de către autoritățile statelor lumii a avut ca efect secundar faptul că, din ce în ce mai multe persoane suferă de tulburări de personalitate sau comportamentale, de multe ori fără a fi conștiente că au nevoie de ajutor de la un specialist. De asemenea, este deosebit de importantă în contextul în

care interacțiunea umană a fost limitată la minim, mediul on-line preluând o mare parte din funcția socială a indivizilor. Nu în ultimul rând, etica joacă un rol major în sancționarea comportamentelor neadecvate asupra unor categorii sociale vulnerabile ce suferă major din cauza etichetării, pe care, de multe ori, psihologii și persoanele care au legături conexe cu acest domeniu nu se feresc să le folosească.

Lucrarea de față dorește să expună, în primul rând, conceptele de bază menționate în text pentru a oferi cititorului o perspectivă de ansamblu. Acest lucru se va face prin definirea acestora cu ajutorul teoriei existente și expuse în studii anterioare. Ulterior, se va trece la dezbateră temei de interes, corelarea termenilor de etică și psihologie. Nu în ultimul rând, vor fi prezentate principalele probleme pe care le dezvoltă domeniul psihologiei și soluțiile etice propuse pentru rezolvarea acestora. Studiul se va încheia cu extragerea concluziilor și oferirea de linii de ghidare pentru cercetări ulterioare.

Informații generale despre etică și psihologie

Conform dicționarului, etica este „știința care se ocupă cu studiul teoretic al valorilor și al condiției umane, din perspectiva principiilor morale, și cu rolul acestora în viața socială” (DEX ONLINE, 2021). O altă versiune prezintă etica ca fiind „un domeniu al filozofiei, mai exact al filozofiei morale. Termenii etică și morală sunt strâns legați. Amândoi se referă la acțiuni umane bune sau rele și la consecințele lor” (Folea, 2021). Etimologia cuvântului provine de la grecescul „ethos” ce înseamnă „obicei” sau „datină” și face trimitere către anumite cutume, moravuri și obiceiuri specifice unor culturi (Folcuț, 2020).

Etica este obiectul de studiu al filozofiei și a fost abordată de-a lungul timpului de către multe personalități, de la Aristotel și Platon până la Kant sau Kohlberg.

Durkheim, într-o lucrare a sa referitoare la moralitate, susținea faptul că „este necesară ascultarea autonomă față de o concepție consensuală a binelui social comun pentru a susține coeziunea civilă în societățile postreligioase sau seculare” (Durkheim, 1961).

Psihologia este „știința care se ocupă cu studiul psihicului” (DEX ONLINE, 2021). Termenul a fost folosit pentru prima oară în anul 1540 și derivă din cuvintele grecești „psyché”, ce înseamnă „suflet” și „logos” care reprezintă „știința” (Melanchton, 1540). Așadar, putem considera psihologia, în termeni stricți, „știința sufletului”. Piaget a avut o tentativă importantă în „încercarea de a oferi o relatare cognitiv-dezvoltatorie a rațiunii morale și a judecății” (Piaget, 1932). Kohlberg a dus mai departe munca lui Piaget și a susținut faptul că „atenția este probabil cea mai influentă teorie a dezvoltării morale și a educației din a doua jumătate a secolului al XX-lea” (Kohlberg, 1984) (Carr, 2007).

Etica în contextul psihologiei

În primul rând, putem lua în considerare posibilitatea „schizofreniei morale”, care ar putea apărea atunci când o persoană încearcă să caute sursa motivației morale din justificările morale ale filozofiei morale moderne (Hyemin, 2014). Stocker susținea faptul că urmărirea unor țeluri propuse de către filosofia morală modernă ne-ar lipsi de o viață fericită și împlinită, întrucât aceasta implică concentrarea individului asupra utilității acestuia în societate, sacrificând astfel elemente importante precum grija față de cei apropiați și dragostea. Astfel, potrivit aceluiași autor, urmărirea țăelurilor morale, fără a lua în calcul căutarea împlinirii în viață, ar putea cauza în mințile noastre „schizofrenia morală” (Stocker, 2003).

În al doilea rând, crearea unui „ideal moral” exprimat prin utilitarismul Kantian, nu corespunde cu idealul „fericit și prosper”, conform criticilor filosofiei virtuților (Wolf, 2003). Wolf susținea faptul că „sfinții morali”, definiți de filosofia modernă, nu reprezintă un punct

de interes pentru omul obișnui, deoarece acestora le lipsesc elemente cheie care conduc către o viață fericită. Așadar, este necesar să fie luat în considerare aspectul emoțional, bazat pe filosofia virtuții, punând accent pe fericire, în momentul în care luăm în considerare natura moralității exemplare, care ar trebui să fie urmărită pe parcursul educației morale. Astfel, definiția unui scop moral ar fi redefinită în termeni de auto-privire și fericire în conformitate cu ideea eticii virtuții și a psihologiei pozitive.

Mai multe studii psihologice au demonstrat că existența unui model moral este crucială pentru dezvoltarea morală timpurie, iar întărirea socială nu este suficientă pentru a insufla o dezvoltare semnificativă (Bandura & McDonald, 1963) (Bandura A. , 1969). Totuși, nu întotdeauna prezentarea unui model moral aduce numai efecte pozitive. Există unele cercetări care relatează faptul că, în momentul în care participanții, în momentul în care auzeau relatări despre anumiți „sfînți morali” dintr-un timp îndepărtat sau irelevanți, experimentau stări emoționale negative, precum disprețul și afișau un comportament moral negativ (Monin, Sawyer, & Marquez, 2008) (Monin B. , 2007).

Dilemele etice ale psihologiei

Domeniul psihologiei se confruntă cu numeroase dileme de ordin etic. Printre cele mai importante regăsim ignorarea sau tratarea superficială a traumelor copiilor, etichetarea unor categorii sociale într-un mod peiorativ ce conduce la slaba integrare sau chiar la marginalizarea acestora și lipsa de poziționare fermă ale instituțiilor competente în cazuri de încălcare a unor drepturi și libertăți, realizate de multe ori de către aceleași instituții care ar trebui în mod normal să le combată.

În momentul în care vorbim despre copii, sensibilitatea subiectului abordat necesită o atenție suplimentară. Problema pe care psihologii și numeroase organizații de talie mondială o au de rezolvat este felul în care minorii sunt tratați în special în cadrul familial și mai apoi, în cazul în care aceștia au acces, în mediul educațional în cadrul școlilor. Potrivit UNICEF, „milioane de copii continuă să sufere încălcări ale drepturilor lor atunci când li se refuză îngrijirea medicală adecvată, nutriția, educația și protecția împotriva violenței” (UNICEF, 2021). Bineînțeles, esențială este și educația pe care au primit-o anterior și părinții acestor copii. Cercul vicios nu poate fi combătut până ce nu va sosi momentul în care toate persoanele minore să aibă acces la educație și să poată fi susținuți în cadrul școlilor prin fonduri subvenționate de statul propriu sau furnizate de către organizații internaționale (Chaudhary, 2019).

Nu în ultimul rând, trebuie menționat faptul că dascălii formatori trebuie să fie la rândul lor educați într-un spirit etic ireproșabil deoarece prejudecățile, lipsa de dorință de a îi ajuta pe elevii care nu se descurcă la fel de bine precum alții și violența conduc la inechități și la o dezvoltare precară a minorilor, ajungând astfel să devină adulți deficitari din punct de vedere emoțional și nu numai. Este bine de specificat faptul că majoritatea persoanelor cu tulburări de comportament și care comit anumite infracțiuni la vârsta adultă, menționează traume pe care le-au avut la vârsta copilăriei și, de multe ori, le provoacă la rândul lor, din frustrare sau pur și simplu din răzbunare față de propriile trăiri.

Etichetarea anumitor categorii sociale conduce de multe ori la integrarea precară a acestora sau chiar la marginalizarea lor în societate. Acest lucru nu trebuie confundat însă cu etichetarea pe care ne-o oferim noi înșine pentru a ne deosebi de alte persoane și a ne crea o identitate sau de a ne poziționa ferm în anumite condiții. Este un lucru anumit firesc ca anumite persoane să se definească ca fiind „vegan”, „părinte” sau „creștin” sau prin rolurile pe care acestea le au în societate „student”, „inginer” sau „preot”. Ceea ce nu este normal, însă, este

atribuirea unor etichete ce cauzează neplăceri persoanelor în cauză (Willis, 2018). Potrivit APA, „etichetele pot fi percepute ca peiorative și stigmatizante” (American Psychological Association, 2010). Acest lucru devine evident în cazul persoanelor care se află în programe de reabilitare.

Etichete precum „pedofil” sau „infractor sexual”, nu fac altceva decât să influențeze negativ comportamentul persoanelor care ajung să se identifice și mai mult cu eticheta acordată (Tannenbaum, 1938). Mai mult decât atât, numeroase cercetări empirice au demonstrat faptul că, atribuirea unor astfel de atribute nu face altceva decât să stimuleze comportamentul deviant și să crească rata de recidivă a indivizilor (Bernburg & Krohn, 2006) (Chiricos, Barrick, Bales, & Bontrager, 2007) (Wiley & Esbensen, 2013). De asemenea, simpla existență a unor registre cu persoanele care săvârșesc anumite infracțiuni conțin etichete cu termeni peiorativi, însă, mai mult decât atât, acestea fiind publice în anumite țări contribuie la marginalizarea indivizilor, aceștia nemaiputând să își găsească un loc de muncă, ajungând astfel să nu aibă de ales decât să recidiveze sau să comită delictе chiar mai grave (Willis, 2018). Chiar programele ce se presupune că ar trebui să ajute la reabilitarea persoanelor ce comit anumite infracțiuni sunt denumite prin aceeași termeni. Exemple precum „Programul de tratament pentru infractori sexuali” sau „Serviciul național de gestionare a infractorilor” sunt sugestive și nu face altceva decât să le comunice participanților faptul că specialiștii și societatea în general îi privește ca pe un grup omogen, gata să recidiveze în orice moment. (Willis, Malinen, & Johnston, 2012). Soluția propusă este aceea de a lăsa la latitudinea persoanei vizate să îi fie atribuită o anumită etichetă, asta deoarece, în cele mai multe cazuri aceștia conștientizează fapta, însă aleg să fie asociați cu suferințele ce au dus la comportamentul lor deviant. Preferă să li se atribuie acțiunea

și nu atributul. Un bun exemplu ar fi diferența dintre eticheta de „infractor” și „persoană ce a comis o infracțiune” (Willis, Levenson, & Ward, 2010).

Mai mult decât atât, probleme similare celor menționate anterior le au și persoanele care suferă de anumite boli psihice și care sunt marginalizate pe baza bolilor de care suferă. Tot asemănătoare este și soluția, deoarece trecerea de la „retardat”, „bolnav mintal” sau „schizofrenic” la „persoană cu deficit de inteligență”, „persoană care suferă de o afecțiune mintală” etc. ar putea aduce beneficii semnificative atât pacienților cât și eficienței tratamentului în sine.

Este important de menționat faptul că etichetele folosite mai sus nu reprezintă altceva decât termeni cu uzanță generală și nu au alt rol decât de a prezenta o situație „de facto”, folosiți strict în vederea îmbunătățirii acestora.

Concluzii

În lucrarea de față au fost prezentate aspecte teoretice și practice referitoare la etică și psihologie, atât luate în calitate de concepte separate cât și împreună, puse în același context. În prima parte a lucrării au fost definiți termenii de „etică” și „psihologie” după care a fost abordată o manieră filosofică asupra acestor două concepte puse în context. Au fost analizate articole și cărți publicate anterior pentru furnizarea acestor informații și a fost luată în considerare abordarea diferită a mai multor curente de gândire. Ulterior, s-a ajuns la punctul de interes maxim al acestei lucrări și anume dilemele de natură etică cu care se confruntă psihologia.

Parcurgând mai departe studiul, au fost observate diverse probleme, precum ignorarea sau abandonarea copiilor în momentul în care suferă traume, ba chiar provocarea acestora de către cei care ar trebui să le ofere soluții. O altă problemă majoră observată este cea a unor

categorii marginalizate, persoane ajunse în situații în care sunt complet excluse din societate. Astfel, s-a constatat și faptul că programele menite să ofere sprijin în acest sens nu fac altceva decât să adâncească mai tare prăpastia și eșuează cu brio în tentativa lor.

Nu în ultimul rând, soluțiile propuse în cadrul acestui studiu au rolul de a îmbunătăți calitatea programelor de reabilitare sau de ajutorare a categoriilor defavorizate, de a sublinia încă o dată în plus necesitatea de a trata ca prioritate zero educația în condiții optime pentru toți copii de pe această planetă și de a încerca să schimbe mentalitatea cu care sunt percepuți și etichetați anumiți indivizi.

În încheiere, este important de menționat faptul că lucrarea de față are la bază numai o parte din întreaga literatură de specialitate și este în continuare nevoie de mult mai multe studii pe această temă. Propunerile pentru studiile viitoare sunt de a cerceta mai în profunzime implicațiile pe care le au sistemele de învățământ deficitare din țările subdezvoltate asupra psihicului copiilor și asupra dezvoltării lor ulterioare în viața de adult și studierea altor categorii defavorizate care sunt marginalizate de societate și cărora specialiștii din domeniul psihologiei să le ofere o atenție sporită.

Bibliografie

American Psychological Association. (2010). Publication manual of the American psychological association. Washington DC: American Psychological Association.

Bandura, A. (1969). Social learning of moral judgments. Journal of Personality and Social Psychology, Volumul 11, pg. 275–279.

Bandura, A., & McDonald, F. J. (1963). Influence of social reinforcement and the behavior of models in shaping children's moral judgments. *Journal of Abnormal and Social Psychology*, pg. 274–281.

Bernburg, J. G., & Krohn, M. D. (2006, Martie 7). Labeling, life chances, and adult crime: The direct and indirect effects of official intervention in adolescence on crime in early adulthood. *Criminology; An interdisciplinary Journal*, Volumul 41, pg. 1287–1318.

Carr, D. (2007, Noiembrie 28). Moralized psychology or psychologized morality? Ethics and psychology in recent theorizing about moral and character education. *Educational Theory*, Volum 57, Ediția a 4-a, pg. 389-402. Preluat de pe [https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1741-](https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1741-5446.2007.00264.x?casa_token=mESDIVpso3YAAAAA%3AvjkNDeBlB9i5T2omGxAmT9icxntAMtLAIsNDVJS8gfqqWTyT9xdIVq3tbYh2hef-CJ7ZFIgMlzFNJig)

[5446.2007.00264.x?casa_token=mESDIVpso3YAAAAA%3AvjkNDeBlB9i5T2omGxAmT9icxntAMtLAIsNDVJS8gfqqWTyT9xdIVq3tbYh2hef-CJ7ZFIgMlzFNJig](https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/j.1741-5446.2007.00264.x?casa_token=mESDIVpso3YAAAAA%3AvjkNDeBlB9i5T2omGxAmT9icxntAMtLAIsNDVJS8gfqqWTyT9xdIVq3tbYh2hef-CJ7ZFIgMlzFNJig)

Chaudhary, N. (2019, Iunie 13). *The Science and Ethics of Intervention Programmes*. Springer Nature Switzerland.

Chiricos, T. E., Barrick, K., Bales, W., & Bontrager, S. (2007, Septembrie 17). The labeling of convicted felons and its consequences for recidivism. *Criminology; An interdisciplinary Journal*, Volumul 45, pg. 547–581.

DEX ONLINE. (2021, Mai 1). Preluat de pe <https://dexonline.ro/definitie/etica>

DEX ONLINE. (2021, Mai 1). Preluat de pe <https://dexonline.ro/definitie/psihologie>

Durkheim, É. (1961). *Moral Education: A Study in the Theory and Application of the Sociology of Education*. New York: Collier-Macmillan.

Folcuț, O. (2020). *Note de curs - Etica în afaceri*. București.

Folea, V. (2021). *Note de curs - Metodologia și Etica Cercetării*. București.

- Hyemin, H. (2014, Aprilie 2). Virtue Ethics, Positive Psychology, and a New Model of Science and Engineering Ethics Education. *Science and Engineering Ethics*, Volumul 21, pg. 441-460.
- Kohlberg, L. (1984). *The Philosophy of Moral Development*, vol. 1 of *Essays on Moral Development*. New York: Harper and Row.
- Melanchton, P. (1540). *Considerații asupra sufletului*.
- Monin, B. (2007). Holier than me? Threatening social comparison in the moral domain. *Revue Internationale de Psychologie Sociale*, Volumul 20, pg. 53–68.
- Monin, B., Sawyer, P. J., & Marquez, M. J. (2008). The rejection of moral rebels: Resenting those who do the right thing. *Personality and Social Psychology*, Volumul 95, pg. 76–93.
- Piaget, J. (1932). *The Moral Judgment of the Child*. New York: Free Press.
- Stocker, M. (2003). The schizophrenia of modern ethical theories. In R. Crisp & M. Slote. În M. Stocker, *Virtue ethics* (pg. 66-78). Oxford: Oxford University Press.
- Tannenbaum, F. (1938). *Crime and the community*. Boston: Ginn and Company.
- UNICEF. (2021, Mai 1). Preluat de pe <https://www.unicef.org/child-rights-convention/what-is-the-convention>
- Wiley, S. A., & Esbensen, F.-A. (2013, Iulie 12). The effect of police contact: Does official intervention result in deviance amplification? *Crime & Delinquency*, Volumul 62, pg. 283–307.
- Willis, G. M. (2018, Ianuarie 8). Why call someone by what we don't want them to be? The ethics of labeling in forensic/correctional psychology. *Psychology, Crime & Law*, Volumul 24, Ediția a 7-a.
- Willis, G. M., Levenson, J. S., & Ward, T. (2010, Mai 12). Desistance and attitudes towards sex offenders: Facilitation or hindrance? *Journal of Family Violence*, pg. 545–556.

Willis, G. M., Malinen, S., & Johnston, L. (2012, Aprilie 13). Demographic differences in public attitudes towards sex offenders. *Psychiatry, Psychology and Law*, Volumul 20, pg. 230-247.

Wolf, S. (2003). Moral saints. În S. Wolf, *Virtue ethics* (pg. 79-98). Oxford: Oxford University Press.